

Zomerscholen Taal/Rekenen – Het meten van de opbrengsten

Een adviesnotitie i.h.k.v. het landelijke ondersteuningstraject Onderwijstijdverlenging van het Ministerie van OCW.

Walter de Wit i.s.m. de leden van de expertbijeenkomst monitoring en evaluatie zomerscholen¹, Oberon, juni 2013

Hoofdpijnen

Veel projectleiders en leerkrachten van zomerscholen worstelen met de vraag hoe zij 'de opbrengsten of effecten' van zomerscholen kunnen meten. Zowel ten behoeve van het eigen inzicht daarin, als om tegemoet te komen aan vragen hieromtrent van subsidiegevers, schoolbesturen en ouders.

Zomerscholen zijn meestal relatief korte onderwijstrajecten van 1 of enkele weken. Wat mag je daar voor effecten van verwachten? Hoe zinvol is het om van die beperkte tijd enkele uren te besteden aan toetsen aan het begin en aan het eind van de zomerschool? Deze vragen staan centraal in deze adviesnotitie. De focus ligt daarbij op zomerscholen die de taal- en rekenprestaties van kinderen beogen te verbeteren.

In de laatste paragraaf geven we een aantal adviezen. Op het vlak van wanneer wel en wanneer niet te toetsen, wat voor type toetsing geschikt is (percepties of evidentie) en op het vlak van toetsen en de veronderstelde 'zomerdip'.

1. Intro

In het kader van de landelijke pilots Onderwijstijdverlenging (OTV) zijn in 2009 in 5 gemeenten pilots zomerscholen voor basisschoolleerlingen gestart en in de jaren daarna zijn er in 7 andere gemeenten nog zomerscholen bijgekomen.² Het betreft zomerscholen die sterk variëren in opzet en in duur, maar allen als doel hebben om taalprestaties (en soms ook rekenprestaties) te verbeteren.³ Naast deze pilots waren er al eerder enkele zomerscholen in het land (bv. in Amsterdam en Rotterdam) en zien we de laatste jaren geleidelijk meer zomerscholen opstarten.

In deze notitie adviseren we hoe om te gaan met het meten van de opbrengsten, met name op het vlak van de taal- en/of rekenprestaties. We geven eerst een beeld van het beleid en van de diverse typen zomerscholen. Daarna beschrijven we wat er bekend is over de ontwikkeling van kinderen gedurende de zomervakantie, met name over de mogelijke 'zomerdip' in de taalprestaties.

¹ Een conceptversie van deze notitie is op 14 mei 2013 besproken in een expertbijeenkomst met deelname van praktijkexperts (coord. van zomerscholen), onderzoekers (CED, UvA en Oberon) een taalexpert (K.Vernooy) en een toetsexpert (I.Papenburg, Cito). Met extra dank aan de laatste voor het becommentariëren van de conceptversie.

² toegevoegd aan pilots Verlengde Schooldag.

³ Zomerschoolpilots in Almere, Delft, Vlissingen, Roosendaal en Arnhem en VSD-pilots met een zomerschool in o.a. Utrecht en Amsterdam.

Vervolgens gaan we in op het meten van resultaten/effecten in het algemeen en op het gebruik van toetsen. Wanneer en hoe zou je dit kunnen doen? We sluiten af met een aantal adviezen.

2. Beleidsontwikkelingen

In het Regeerakkoord van 2012 werden extra onderwijsachterstandsmiddelen aangekondigd voor de uitbreiding van onderwijstijd, o.a. in de vorm van zomerscholen. Dit is geconcretiseerd in de Bestuursafspraken onderwijsachterstanden met de G37 (2012-2015), waarin de zomerscholen expliciet worden genoemd als één van de manieren om te werken aan verbetering van taalprestaties van leerlingen. Ook van de niet-G37 wordt verwacht dat zij met de reeds beschikbare middelen aandacht besteden aan uitbreiding van de onderwijstijd.

In de pilots Onderwijstijdverlenging is tussen 2009 en de zomer van 2013 geëxperimenteerd met extra uren taal- en rekenonderwijs (29 pilots met ca. 180 basisscholen en 50 vo-scholen). Meestal in de vorm van een verlengde schooldag, soms in de vorm van een zomerschool of een combinatie van beide (zie www.onderwijstijdverlenging.nl). TIER evalueert de effecten van de OTV-pilots. In een groot aantal gemeenten is besloten de pilots Onderwijstijdverlenging na de zomer 2013 voort te zetten (zij het in een goedkopere vorm). Met name in de G37 waar een koppeling kan worden gemaakt met de eerdergenoemde Bestuursafspraken met OCW, is dat het geval.

In het voortgezet onderwijs worden momenteel pilots Zomerscholen voorbereid op het vlak van met name huiswerkbegeleiding. Dit is geïnitieerd vanuit de VO-Raad i.s.m. de CNV en betaald door het ministerie van OCW.

Praktijkvoorbeeld: de Zomerschool Arnhem (OTV)

In de Arnhemse krachtwijk Malburgen kunnen leerlingen van 7 basisscholen (groep 7 en 8) en drie vo-scholen deelnemen aan de zomerschool, voor ofwel 2 of 4 weken.

Waarom?

Eenzijds is de zomerschool bedoeld om het onderwijsniveau in de zomervakantie op peil te houden, om hiaten op taal- en rekengebied te verkleinen of weg te werken en om leerlingen goed voor te bereiden op groep 8 of op het voortgezet onderwijs. Anderzijds is de zomerschool bedoeld om in de zomervakantie gezellig samen te zijn.

Hoe?

- De zomerschool besteedt gedurende 4 weken aandacht aan de basisvaardigheden taal, lezen en rekenen en in overleg met het voortgezet onderwijs aan vaardigheden die essentieel zijn voor de startfase van de brugperiode.
- De leerkrachten van de zomerschool zijn bevoegde leerkrachten. Ook onderwijsassistenten, havo/vwo leerlingen, conciërges en vrijwilligers werken mee aan het project.
- Het programma kent een duidelijke structuur in les-, dag- en weekopbouw; in de ochtenduren vinden activiteiten plaats op het gebied van taal, lezen en rekenen, 's middags vinden verschillende activiteiten plaats op het gebied van 'Kennis van de Wereld' (o.a. sport, kunst, cultuur en techniek).
- Bij aanvang wordt van iedere leerling die gaat deelnemen aan de zomerschool op basis van de resultaten van de Cito-LVS toetsen een maatprofiel van de basisvaardigheden opgesteld, zodat het programma optimaal kan worden afgestemd op de behoeften van de individuele leerling.

3. Wat zijn zomerscholen?

Zomerscholen in Nederland zijn heel gevarieerd in opzet, doel en tijdsduur.⁴ Ze verschillen op de volgende aspecten:

- *De onderwijsduur en de periode waarin ze plaatsvinden*

We zien zomerscholen van 1 week tot 6 weken lang. Het betreft vaak hele lesdagen (bv. 8.30 – 14.30 uur), soms een dagdeel. In onderwijsuren schatten we de variatie in tussen de 20 en 100 uren. Veel zomerscholen vinden ofwel de eerste of de laatste week van de zomervakantie plaats, anderen beslaan meerdere weken gedurende de vakantie.

- *De doelstelling en de doelgroep*

We beperken ons in deze notitie tot zomerscholen gericht op het verbeteren van taal en/of rekenprestaties, meestal gelijkgesteld aan het tegengaan van ‘onderwijsachterstanden’ (met name van ‘gewichtskinderen’). Dit is het meest voorkomende type zomerschool. We zien dat de meerderheid van deze zomerscholen daarnaast ook andere doelstellingen heeft: sociaal-emotionele doelen als het versterken van de studiemotivatie of het hebben van een prettige tijd, brede talentontwikkeling, of heel specifieke doelen als de kennis van duurzaamheid vergroten (de duurzame zomerschool), beroepenoriëntatie of de POVO-overgang versoepelen (een POVO Zomerschool).

De doelgroep van zomerscholen hangt samen met deze doelstellingen, maar daarbinnen zien we variaties: leerlingen met lage taal- of rekenprestaties, of juist high-potentials die onderpresteren, leerlingen met een lage studiemotivatie of leerlingen die alleen op een specifiek domein achterlopen. De zomerscholen die zijn gestart als OTV-pilot, richten zich met name op de bovenbouw, groep 6, 7 en 8, soms op de onderbouw. Voor andere zomerscholen varieert dit sterk.

- *Het aanbod: curriculum en leerkrachten*

Voortvloeiende uit bovenstaande punten varieert ook het curriculum van een zomerschool sterk. In veel zomerscholen, niet allen, zien we terug dat er ’s ochtends taal en/of rekenles wordt gegeven en er ’s middags andersoortige activiteiten plaatsvinden.

Bij sommige zomerscholen hangt het curriculum samen met het reguliere basisschoolcurriculum, bij andere zomerscholen staat dit geheel los van elkaar. Er zijn zomerscholen waarbij het curriculum is ontwikkeld door professionele curriculumontwikkelaars (i.s.m. docenten) of door leerkrachten zelf. Het personeel zelf varieert van de eigen basisschoolleerkracht, een andere bevoegde leerkracht of een andere ‘docent of medewerker’.

4. De zomerdip?

Veel zomerscholen zijn er mede op gericht om te voorkomen dat de leerlingen tijdens de zomervakantie een deel van de tijdens het schooljaar verworven vaardigheden weer verliezen, de zogeheten zomerdip. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat vooral leerlingen uit lagere sociaal-economische milieus tijdens de vakantie achteruitgaan ten opzichte van de andere leerlingen.⁵ In Nederland, dat een veel kortere zomervakantie kent, zijn voorzichtige aanwijzingen voor een

⁴ zie <http://vveschakelklassenzomerscholen.nl/zomerscholen/praktijkvoorbeelden> voor een aantal korte filmpjes van zomerscholen.

⁵ Driessen, G., Claassen, A. & Smit, F. (2010). *Variatie in schooltijden. Een internationale literatuurstudie naar de effecten van verschillende invullingen van de schooldag, de schoolweek en het schooljaar*. ITS, Radboud Universiteit Nijmegen.

dergelijk effect⁶, maar is geen definitief bewijs geleverd voor een zomerdip. Onderzoekers van de Universiteit Twente constateerden dat gedurende de periode mei-oktober de prestaties van leerlingen veel meer uiteen gaan, dan gedurende de rest van het schooljaar. Dit wordt door hen geweten aan de waarschijnlijke invloed van de zomervakantie, die voor leerlingen heel divers lijkt uit te pakken. Uit ITS-onderzoek komt geen eenduidig beeld naar voren. Momenteel wordt in de landelijke pilots Leerwinst en Toegevoegde Waarde bij een aantal scholen onderzoek gedaan naar een mogelijke zomerdip.

Het is relevant om onderscheid te maken tussen de directe effecten van een zomerschool en het mogelijk indirecte effect van een zomerschool. Onder directe effecten verstaan we de op een zomerschool geleerde kennis en vaardigheden. Onder de indirecte effecten verstaan we hier de eventuele invloed die wordt uitgeoefend op het leerklimaat buiten de schoolsituatie. Bijvoorbeeld afspraken met ouders dat een aantal boeken wordt gelezen of dat een zomerschool wordt begonnen met een presentatie die thuis is voorbereid of dat thuis met kinderen gesprekken worden gevoerd over de school. Gerelateerd aan een mogelijke zomerdip gaat het hier dus om de vraag wat een zomerschool voor invloed heeft of zou kunnen hebben op het onderwijsondersteunend klimaat thuis gedurende de zomervakantie.

Praktijkvoorbeeld: de Zomerschool BSA Overvecht in Utrecht (OTV)

De BSA-zomerschool draait helemaal om taal. De zomerschool duurt één week en vindt plaats in de laatste week van de zomervakantie van het basisonderwijs.

Kenmerkend voor de BSA zijn:

- Expliciete, hoge verwachtingen;
- Een intensief en 'strak' programma, waarin elk moment nuttig wordt besteed;
- Goed onderbouwd curriculum, met sterke focus op taal en 'academische vaardigheden'.

Voor wie?

Een selectie van talentvolle en gemotiveerde leerlingen uit de bovenbouw van de basisschool, met een taalachterstand in groep 7 en 8 uit 11 basisscholen in de wijk Overvecht.

Wat?

De zomerschool maakt onderdeel uit van een bredere onderwijsaanpak BSA, waarbij leerlingen in groep 6, 7 en 8 gedurende twee middagen extra onderwijs volgen, in de drie opeenvolgende zomervakanties een zomerschool kunnen volgen en in leerjaar 1 van het VO ook extra onderwijstijd krijgen.

Net als de 'reguliere' BSA staat de BSA-zomerschool in het teken van woordenschat, begrijpend lezen en kennis van de wereld. Ook de pedagogische en didactische werkwijze is sterk vergelijkbaar. Het belangrijkste verschil is dat er tijdens de zomerschool meer gelegenheid is om dieper op een onderwerp in te gaan. Het ochtendprogramma is gericht op woordenschat en begrijpend lezen en kent in grote lijnen dezelfde opbouw als de reguliere BSA-lessen: leestafel, woordfabriek, boekenclub. Het middagprogramma bevat meer speelse activiteiten die thematisch en taalkundig aansluiten op het ochtendprogramma.

Tijdens de zomerschoolweek staat één thema centraal. Voor groep 7 bijvoorbeeld, is dat in de zomer van 2012 de robot. Alle lesonderdelen zijn gelinkt aan dit onderwerp (waarbij de invalshoek van de

⁶ Luyten, H., Schildkamp, K. & Verachtert, P. (2009). *Vooruitgang in technisch lezen gedurende het schooljaar en de zomervakantie*. *Pedagogische Studiën* (86) 196-213.

techniek grotendeels buiten beschouwing blijft). En of het nu gaat om drama, debat, of de woordfabriek, alles staat in dienst van het hogere doel: het vergroten van de taalvaardigheid.

5. Het meten van effecten: twee doelen en drie niveaus

Veel projectleiders en leerkrachten van zomerscholen worstelen met de vraag hoe zij ‘de opbrengsten of effecten’ kunnen meten. Het waarom daarvan is meestal wel duidelijk:

- om zelf inzicht te hebben in de vorderingen van leerlingen en op basis daarvan evt. het onderwijsaanbod bij te stellen (past ook in het opbrengstgericht werken);
- voor de externe verantwoording. Subsidiegevers, schoolbesturen en ouders willen graag weten wat de opbrengsten van een zomerschool zijn.

Ook onderzoekers zitten met de vraag hoe zij de opbrengsten van zomerscholen kunnen meten.⁷

Het vaststellen van effecten van onderwijstrajecten, in dit geval een zomerschool, kan in het algemeen op verschillende niveaus van ‘hardheid van bewijs’ plaatsvinden⁸:

1. *het niveau van existentie*: hierbij gaat het er alleen maar om te laten zien dat de Zomerschool-activiteiten daadwerkelijk hebben plaatsgevonden.
2. *het niveau van perceptie*: de ervaringen en beoordelingen van leraren, leerlingen, ouders en/of deskundigen over de Zomerschoolopbrengsten. Wat menen zij dat de zomerschool heeft opgeleverd (een subjectieve beoordeling)?
3. *het niveau van evidentie*: bewijs verzamelen met behulp van toetsen. Bij voorkeur met een voor-en nameting, zodat de ontwikkeling kan worden afgemeten. In de meest uitgebreide variant met een controlegroep die geen zomerschool volgt, zodat het specifieke effect van de zomerschool exact in beeld kan worden gebracht.

Deze opbouw van hardheid in bewijs kan als volgt worden gevisualiseerd:

Opbouw van hardheid in bewijs

De trap visualiseert tevens dat er sprake is van een toenemende mate in complexiteit en benodigde tijdsduur voor het vaststellen van effecten op de drie niveaus. Het afnemen van bijvoorbeeld onafhankelijke toetsen aan het begin en eind van een zomerschool (niveau van evidentie), kost meer

⁷ Bv. Hogeschool Rotterdam, Risbo en CED-Groep (2012) Evaluatie Vakantiescholen 2012 of Oberon (2013 i.v.) Effectevaluatie Zomerschool BSA.

⁸ Brummelhuis, A. ten (2009). Inleiding ‘Kennis van waarde maken’. Vlootschouw 2009

tijd dan het bevragen van de leerkrachten en leerlingen over hun oordeel van de opbrengsten (niveau van perceptie). We zullen deze indeling nader gebruiken in de adviezen achterin deze notitie. We verkennen in deze notitie met name de vraag of ook op het niveau van evidentie effecten van zomerscholen kunnen worden gemeten. Is het zinvol om bijvoorbeeld gebruik te maken van taaltoetsen aan het begin en aan het eind van de zomerschool? Of meer specifiek van methode-onafhankelijke taaltoetsen uit bijvoorbeeld het Cito-volgsysteem?

Praktijkvoorbeeld: de Zomerschool Roosendaal

In Roosendaal deden in 2012 kinderen van drie basisscholen en twee vo- scholen mee aan de zomerschool, gedurende 1 of 2 weken.

Waarom?

Doel is enerzijds het verhogen van taal- en rekenprestaties (gestreefd wordt naar 'een verhoging van de leerprestaties voor rekenen en taal met 10%') en anderzijds 'een nuttige invulling' van de zomervakantie. Leerlingen krijgen de kans talenten te ontdekken en verder te ontwikkelen, met als doel de leermotivatie te versterken en het plezier in leren te vergroten. Voor leerlingen uit groep 7 en 8 is tevens de voorbereiding op de overgang naar het voortgezet onderwijs een belangrijk onderdeel van het programma.

Voor wie?

Voor alle leerlingen uit groep 1 t/m 8 die willen deelnemen.

Hoe?

- De zomerschool vindt plaats in de eerste en in de laatste week van de zomervakantie. Leerlingen kunnen deelnemen aan één of aan beide 'leer- en talentenweken'. De lesdagen duren meestal van 8.30-14.30 uur.
- De activiteiten worden georganiseerd door leerkrachten en LIO- studenten en zijn afgestemd op het onderwijsprogramma van de school en het niveau, de talenten en de individuele ontwikkeling van de leerling. Er wordt gewerkt vanuit de principes van Meervoudige Intelligentie, een theorie van Howard Gardner.
- De activiteiten in de ochtend zijn vaak een voorbereiding op de activiteiten in de middag. In de ochtend wordt vooral aandacht besteed aan de taal en rekenontwikkeling; het leren van vaardigheden en het verwerven van kennis. 's Middags worden er workshops en/of uitstapjes georganiseerd, zoals een museumbezoek, waarbij de 's ochtends verworven kennis en vaardigheden kunnen worden toegepast.
- Per leerling worden vooraf prestatiedoelen gesteld. Na afloop van het programma krijgen leerlingen feedback over de vooruitgang die zij hebben geboekt. Ook het programma als geheel wordt na afloop geëvalueerd en eventueel aangepast.

6. Toetsen

Wil je 'hard bewijs' verzamelen omtrent de effecten van een zomerschool, op het hoogste niveau van evidentie, dan dien je in principe toetsen af te nemen. Ten grondslag aan een dergelijke keuze liggen allereerst de doelstellingen van de zomerschool: gaat het om taalprestaties verbeteren? Om het bevorderen van het begrijpend lezen? Of om het verbeteren van de rekenprestaties? Om het vergroten van het zelfvertrouwen of het plezier in school? Deze doelstellingen bepalen uiteraard de keuze voor een specifiek toetsdomein.

Er zijn twee type toetsen te onderscheiden:

- Beheersingstoetsen

Toetsen waarmee kan worden vastgesteld of het geleerde ook wordt beheerst. Dit kan bijvoorbeeld met zelfgemaakte toetsen, methode-gebonden toetsen of enkele methode-onafhankelijke toetsen. Sommige toetsen zijn landelijk genormeerd en geven dus ook een beeld van hoe de leerling ten opzichte van een landelijke populatie scoort: bv. de DMT-toetsen (Drie-Minuten-Toets technisch lezen) en de TTA of TTR (Tempo Toets Automatisering of Rekenen) kunnen als beheersingstoetsen worden beschouwd.

Met methode-gebonden toetsen kan worden getoetst of bijvoorbeeld de woorden die zijn onderwezen ook daadwerkelijk geleerd zijn. Of, als een doel van een zomerschool in groep 8 is om kinderen te leren een agenda te beheren, kan dit worden getoetst na afloop.

- Vaardigheidstoetsen

Dit zijn (methode-onafhankelijke) toetsen waarmee de vaardigheid van leerlingen op een bepaald domein over langere tijd kan worden gevolgd en waarmee vaardigheden in het geheel in kaart worden gebracht. Bekende voorbeelden hiervan zijn de Cito LVS-toetsen voor woordenschat, begrijpend Lezen, spelling, rekenen e.d. Ook andere uitgeverijen hebben dergelijke toetssystemen. Deze toetsen zijn tevens genormeerd: leerlingen kunnen worden vergeleken met een normgroep.

Het afnemen van toetsen kost uiteraard tijd, voor een toets op één taaldomein (zoals spelling) moet inclusief de introductie een lesuur worden uitgetrokken.

Indien sprake is van een begin- en eindmeting is het niet wenselijk om exact dezelfde toets af te nemen, vanwege het 'leereffect'. Als je een toets relatief kort na de eerste afname nog een keer afneemt, is de kans groter dat je opgaven goed maakt, omdat je ze al een keer gemaakt, doordacht en vaak ook achteraf besproken hebt. Wel dienen de begin- en eindtoets gekalibreerd te zijn, op eenzelfde vaardigheidsschaal te meten.

De vraag is nu wat relevant is voor toetsen op zomerscholen.

Cito-Toetsen

Voor het reguliere basisonderwijs zijn op verschillende taaldomeinen en op rekenen in principe LVS-toetsen beschikbaar in een medio-versie (afnameperiode januari-februari) en een Eindversie (afnameperiode eind mei/juni). Er zijn geen begintoetsen, uitgezonderd enkele toetsen voor groep 8. Een meerderheid van basisscholen neemt dergelijke toetsen af bij alle leerlingen.

Voor begrijpend lezen, een belangrijke taalvaardigheid, heeft het Cito alleen een medio-versie ontwikkeld, omdat deze vaardigheid slechts heel geleidelijk toeneemt.

Naast dit reguliere leerlingvolgsysteem heeft het Cito ook toetsen ontwikkeld voor speciale leerlingen, die op dezelfde schaal zijn uitgezet als de reguliere toetsen (voor twee taaldomeinen (spelling en begrijpend lezen) en voor rekenen). Voor deze toetsen zijn veelal vier toetsversies per jaar ontwikkeld (er zijn tussentoetsen, bv. M5E5⁹), het advies van het Cito is om daar 2 toetsversies en -momenten van te kiezen. Met de scores kan het 'functioneringsniveau' worden bepaald (bv. een

⁹ Deze toets kan worden afgenomen tussen de Medio-toets en de Eindtoets voor groep 5.

leerling scoort op de M5-toets op gemiddeld M5/E5-niveau: dat wil zeggen een score die gelijk is aan de gemiddelde leerling 'enkele maanden later'.¹⁰

Verder wordt uiteraard de bekende Cito-eindtoets veel gebruikt (taal, rekenen en wereldoriëntatie; afname medio groep 8; februari) en steeds meer de entreetoetsen die dezelfde vaardigheden meten als de Cito-eindtoets en zijn ontwikkeld voor afname aan het eind van groep 5, 6 en 7 (april, mei, juni).

In het voortgezet onderwijs zijn voor het begin van het eerste leerjaar en voor het eind van leerjaar 1, 2 en 3 toetsen beschikbaar, meest gebruikt hier zijn het Cito-volgsysteem en Diataal.

7. Adviezen

1. Realistische doelen

Gerelateerd aan zomerscholen is het goed om terug te keren naar de vraag wat je überhaupt kunt verwachten van een onderwijstraject van één of enkele weken. Welke doelen zijn reëel, welke opbrengsten zijn mogelijk met een zomerschool? In welke mate kun je de taalvaardigheid van leerlingen daadwerkelijk verbeteren in deze tijd?

Stel van tevoren vast of de zomerschool bedoeld is:

- als een integraal onderdeel van een bredere onderwijsaanpak, eventueel gedurende meerdere jaren (zie bv. praktijkvoorbeeld BSA in Utrecht);
- als onderwijsactiviteit om een 'zomerdip' (mogelijke stagnatie of achteruitgang van prestaties in de zomervakantie) te bestrijden en/of;
- als een op zichzelf staande activiteit.

Zomerscholen hebben vrijwel altijd meerdere doelstellingen op heel verschillende domeinen. Naast verbetering van taal- en/of rekenprestaties, zien we vaak sociaal-emotionele doelen, zoals plezier hebben in het leren, een prettige tijd doorbrengen, de motivatie versterken, doelen op het vlak van talentontwikkeling en/of doelen op het vlak van het voorbereiden van leerlingen op het voortgezet onderwijs. Voor een goede zomerschool, met een curriculum gericht op deze doelstellingen en met goede leraren, is het o.i. in principe mogelijk om op een breed scala van doelstellingen in een tijd van één of enkele weken kleine opbrengsten te behalen, kleine effecten te boeken.

Formuleer reële doelen en richt hier het curriculum op in. Als het doel is om een zomerdip te voorkomen, bezie dan bijvoorbeeld hoe je leerlingen en ouders ook kunt stimuleren in de weken rondom de zomerschool. Maak bij de doelen ook gebruik van voorkennis van de beginsituatie van de leerlingen, bijvoorbeeld scores uit genormeerde toetsen.

De geformuleerde einddoelen kunnen op groepsniveau betrekking hebben, maar er kunnen aanvullend doelen per kind worden geformuleerd (zie voor dit laatste de praktijkvoorbeelden Arnhem en Roosendaal).

¹⁰ Zie bv. http://www.cito.nl/Onderwijs/Primair%20onderwijs/toetsen_speciale_leerlingen.aspx.

2. Meetbaar maken van de doelen en meten

Probeer vervolgens de realistische doelen meetbaar te maken. En bepaal hoe je het behalen van de doelen wilt meten. In principe zijn drie keuzes mogelijk:

- via percepties, ofwel het bevragen van de betrokkenen;
- via beheersingstoetsen, ofwel het toetsen of het aangeboden ook daadwerkelijk geleerd is;
- via vaardigheidstoetsen, waarmee vorderingen over een langere periode in beeld kunnen worden gebracht.

We maken in ons advies een onderscheid tussen korte zomerscholen, lange zomerscholen en de 'zomerdip':

2a. Korte zomerscholen (ca. < 20 uren taal en/of rekenonderwijs).

- Van dergelijke zomerscholen is het gezien de beperkte onderwijsduur niet reëel om een duidelijke vooruitgang te verwachten in de algemene taalvaardigheid op het vlak van taaldomeinen als begrijpend lezen, woordenschat en spelling. Het is dan ook o.i. niet zinvol om methode-onafhankelijke vaardigheidstoetsen af te nemen om de opbrengsten van deze korte zomerscholen te meten.
- Als er binnen die korte zomerschool taalonderwijs wordt geboden, met specifieke, reële kennis- of beheersingsdoelen, neem dan aan het eind van de zomerschool een beheersingstoets af: toets of leerlingen het aangeboden ook geleerd hebben.
- Voer perceptie-onderzoek uit. Vraag ouders, leerlingen en leerkrachten wat zij van de zomerschool hebben gevonden en of zij menen dat de (realistische) doelen zijn bereikt (zowel de doelen t.a.v. de taal/rekenprestaties, als de andere doelen).

2b. Lange zomerscholen (ca. >20 uren taal- en/of rekenonderwijs).

- Ook van langerdurende zomerscholen is het niet reëel om een duidelijke vooruitgang te verwachten op de algemene taalvaardigheid op de taaldomeinen *begrijpend lezen en woordenschat*. We achten het dan ook niet zinvol om (methode-onafhankelijke) vaardigheidstoetsen af te nemen om opbrengsten te meten. Dit geldt niet voor de algemene taaldomeinen *spelling en/of technisch lezen*: hierin kan in principe in relatief korte tijd met kwalitatief goed onderwijs vooruitgang worden geboekt. Indien dit een doelstelling is van de zomerschool, kunnen hiervoor aan het eind van de zomerschool algemene vaardigheidstoetsen worden afgenomen. Als beginmeting kan heel vaak gebruik worden gemaakt van toetsresultaten die al op de reguliere basisschool zijn (afgenomen en) geregistreerd. Het is aan te raden niet exact dezelfde toets af te nemen als eerder bij de leerlingen is afgenomen, maar wel toetsen die daaraan gerelateerd zijn (op dezelfde schaal scoren). In plaats daarvan kan gebruik worden gemaakt van bijvoorbeeld de eerdergenoemde toetsen voor speciale leerlingen of van (onderdelen van) de entreetoets.
- Voor de andere gevallen: maak gebruik van een (methode-afhankelijke) beheersingstoets: toets of leerlingen het aangeboden ook geleerd hebben.
- Voer perceptieonderzoek uit en evalueer daarmee de zomerschool (vgl. 2a).

2c. Zomerscholen gericht op bestrijden van een 'zomerdip'.

- Een zomerschool duurt vaak kort, de zomervakantie duurt langer en de periode waarin geen taalonderwijs wordt gegeven duurt vaak nog iets langer (onderwijsvrije- of onderwijsluwe

periodes).¹¹ Als het doel van een zomerschool is om een mogelijke zomerdip in taal- en/of rekenprestaties te voorkomen, dan zou o.i. de zomerschool zich ook op de weken moeten richten dat er geen zomerschool wordt gegeven (de eerder beschreven indirecte effecten): bijvoorbeeld door gerichte handvatten voor onderwijsondersteunend gedrag aan ouders te bieden of eisen te stellen aan het bezoek van de zomerschool (minstens 3 boeken lezen of een beginpresentatie geven).

- Om vast te stellen of daadwerkelijk sprake is van een zomerdip kunnen in principe bepaalde algemene vaardigheidstoetsen worden gebruikt: er is immers sprake van een behoorlijke tijdsperiode (tussen mei/juni (de eindversies van veel taal- en rekentoetsen) en september), een periode van zo'n 3 maanden. Voor de toetsing in september kunnen bijvoorbeeld de toetsen voor speciale leerlingen of deelttoetsen uit de entreetoets worden gebruikt. Ook de landelijk genormeerde DMT-, AVI- en TTR-toetsen kunnen hier worden gebruikt.¹² Gebruik ook hier niet exact dezelfde toetsen als al eerder zijn afgenomen (vgl. 2b), maar wel toetsen die op eenzelfde schaal zijn afgezet.
- Optioneel: het kan aanvullend zinvol zijn om aan het begin van het nieuwe schooljaar de leerlingen te vragen welke taalstimulerende taalactiviteiten zij tijdens de zomer hebben uitgevoerd (bv. hebben zij Nederlandse boeken gelezen, tv-programma's bekeken, is met ouders gesproken over school?). Een dergelijke terugblik geeft een beeld van wat leerlingen in de zomervakantie doen en biedt informatie of een zomerschool gericht tegen een zomerdip zinvol is en waar die zich op zou kunnen richten.¹³

3. Stel een toetsplan samen

Idealiter heeft het onderwijs op de zomerschool een samenhang met het onderwijs op de reguliere school (het curriculum, soms dezelfde leerkrachten) en wordt informatie van leerlingen uitgewisseld. Als een zomerschool onderdeel is van het brede onderwijsaanbod is het aan te bevelen om ook de toetsing zo te beschouwen. Met vaardigheidstoetsen kan de ontwikkeling op brede taal- en rekendomeinen van leerlingen 1 a 2 maal per jaar worden getoetst. En aanvullend kan met beheersingstoetsen tussentijds worden bekeken of leerlingen de onderwijsstof ook daadwerkelijk leren. Bijvoorbeeld het aanbod van de zomerschool.

Als wordt gewerkt met een dergelijk breder toetsplan, kunnen ook midden- en lange termijnontwikkelingen in beeld worden gebracht. Het is interessant om te bezien hoe de ontwikkeling verloopt van leerlingen die bijvoorbeeld gedurende drie jaar een zomerschool volgden. In strikt wetenschappelijk zin is daarmee nog niet het effect van zomerscholen (geïsoleerd en) vastgesteld, maar dit kan scholen genoeg houvast bieden om conclusies te trekken. Met een goed doordacht toetsplan is het mogelijk om de ontwikkeling van kinderen goed te volgen, ook rond de onderwijsluwe- en -arme periodes en hier het onderwijs op aan te passen.

¹¹ Vaak wordt aan het eind van het schooljaar en het begin van het nieuwe schooljaar weinig of geen taal of rekenonderwijs geboden, voor leerlingen in groep 8 is dit soms nog langer het geval (in de periode na de eindtoets, in februari).

¹² Dit zijn heel korte toetsen die in enkele minuten bij een leerling kunnen worden afgenomen. Vanwege de korte tijdsduur ligt de betrouwbaarheid van deze toetsen wel wat lager dan bij de meer uitvoerige taaltoetsen.

¹³ Momenteel ontwikkelt Oberon een instrumentje hiervoor i.h.k.v. de effectevaluatie zomerschool BSA.

4. Monitoring en evaluatieonderzoek naar zomerscholen

In feite zijn de beschreven toetsadviezen en overwegingen niet alleen van toepassing op de directie en leerkrachten van zomerscholen, maar ook op onderzoekers die de opbrengsten of het effect van de zomerschool in beeld trachten te brengen. Ook zij moeten de keuze maken welke toetsen bij welke leerlingen om welke reden moeten worden afgenomen. En zij moeten bepalen wat haalbaar en reëel is. Om geheel zuiver het effect van een zomerschool vast te stellen zou een voor- en nameting moeten worden uitgevoerd, met een goede controlegroep van leerlingen die niet de zomerschool volgden (en met correctie voor de mate van taalstimulerende activiteiten die beide groepen leerlingen in de zomer uitvoeren). Indien een goede controle(groep) niet haalbaar of realistisch is in dergelijk onderzoek, kunnen uiteraard wel met een voor- en nameting de (absolute en relatieve) ontwikkelingen in taal- en rekenprestaties in beeld worden gebracht, maar kunnen geen absolute uitspraken worden gedaan over het daadwerkelijke effect van de zomerschool (immers je weet niet hoe de scores van andere leerlingen zich ontwikkelen, daarvoor ontbreken de vergelijkings- en normeringsgegevens). Voor de keuze van toetsen kunnen dezelfde afwegingen worden gemaakt, als die voor de praktijkwerkers zijn beschreven (zie 2a, b en c).